

הרב יהודה הלוי עמיחי

על הראשון לציון הגר"מ אליהו זצוק"ל

רבני מכון התורה והארץ קיבלו בכאב רב, כמו כל בית ישראל, את הידיעה המרה אודות פטירתו של מו"ר הגר"מ אליהו זצוק"ל, הקשר של הגר"מ אליהו לגוש קטיף ולמכון היה קשר חם ותמידי במשך שנים רבות. ממנו עצה, ממנו תושיה, ממנו עידוד והכוונה. בשורות אלו, באווירת הכאב על האבידה הגדולה, ניסינו לצמצם עצמנו במילים אלו, המעט מן המעט מדמותו ודרכו בקודש.

תורת חיים

פסיקת הלכה מיוחדת

פסיקת ההלכה של הראשון לציון זצ"ל הייתה מיוחדת, במשך כשלושים שנה שהכרתי את הרב תמיד פסקי ההלכה היו זהים ללא שינויים. כל פסקי ההלכה היו ברורים ומוגדרים כך שכל שאלה קיבלה תשובה ברורה. לא רק אותה תשובה הלכתית היינו מקבלים אלא אם לשאלה מסוימת היה מלווה סיפור או עובדות נוספות הן נמסרו באותה הצורה ללא שינוי בין פעם לפעם. היו שינויים שנבעו מכורח המציאות, כגון: פירות שהחלו לאכול יותר קיבלו קדושת שביעית, בדברים הללו היו ההוראות לפי הזמן, אבל מסירת ההלכה הייתה ברורה ללא שינויים.

*

ידיעת המציאות

הראשון לציון זצ"ל היה מיוחד בידיעת המציאות, כתת רגליו ללמוד כל נושא ממקורות ההלכה אולם לא פחות מזה ללמוד את המציאות בשטח, להכיר את המציאות המעשית, כפי שהגמרא (סנהדרין ה"ב) מספרת על רב שהלך ללמוד אצל

רועי בקר לידע מהו מום עובר, כך הגר"מ זצ"ל היה הולך ללמוד תורה אצל הבקיאים. הוא סיפר מספר פעמים על הליכתו למטעי אתרוגים כדי להכיר את האתרוגים ותכונתם, וכן לעניין לימוד סוגי מראות לענין נדה, וכל המצוות המעשיות (סת"ם, אפיית מצות וכו'). בערוב ימיו כאשר התעוררה שאלה מציאותית חדשה, הוא פנה אלינו שנחקור בשבילו את המציאות ונביא לפניו את הממצאים כדי שיוכל להכריע הלכתית. כשבאנו אליו למסור את המידע שלקטנו מחוקרים ומגדלים, גילינו שמורינו הראשל"צ זצ"ל כבר חקר את הנושא ולמד, אלא שרצה להכיר היטב את המציאות מכל הצדדים.

*

הדורי הלכה

השאיפה לקדושה וטהרה הייתה מאבני היסוד של הפסיקה. הגר"מ זצ"ל לא הרבה להשתמש במושג ספק ספקא ולקולא אלא אדרבא אם אפשר להדר במצוות ולכלול עוד שיטות ראשונים ואחרונים מה טוב. (בדרך שהלכו בה בן איש חי וכף החיים). על כן במקומות שהפוסקים הנ"ל הביאו את פוסקי אשכנז וזה הפך להיות מנהג הקהילה יש לנהוג כמנהג זה, למרות שפעמים הב"י הקל. בהוראות פרטיות (ולאחר שנעשו מעשים מסוימים) היה מקל מאד על פי כללי הפסיקה.

*

עידוד ללימוד הלכה

פעמים רבות הרב רצה לחדד את התלמידים, פעם בערב סוכות ישבנו בביתו ובדקנו אתרוגים רבים, לבשתי סוודר צמר ובשעת הבדיקה התעופף עלי חוטי פשתן (שהיו עוטפים את האתרוגים בהם), הגר"מ זצ"ל הסתכל והעיר לי יש עליך שעטנז כלאים, צמר ופשתים יחדיו! לא ידעתי את נפשי ומיד החילותי למשוך חוטי הצמר מעלי. ואז הגר"מ זצ"ל אמר לי במבט אבהי שאין כאן כלאים מכיוון שזה לא שוע טווי ונוז, גדול היה הלימוד במעשה.

גם כאשר היה עונה על דיני מראות, לא היה מסתפק במותר או אסור אלא שהיה מעורר לשאול, למה אתה לא שואל על הנקודה הזו? מי התיר חוט זה וכו'.

*

ענוה

בהיותי רב במושב דנו אודות שימוש בממטרות בשבת, האם כאשר משקים על ידי ממטרות בשבת ופותחים את ברזי המים הגדולים בבית, יורד טווח הפיזור של

מי ההשקיה, וכאשר סוגרים עולה טווח ההשקיה, ונשאלה השאלה מה דינם בשבת. הגר"מ זצ"ל אסר ואני לתומי חשבתי שאפשר להתיר (עייין ספר מנוחה נכונה בשם החזו"א). כאשר שאלתי מה אעשה כעת כיצד להורות ביישוב, ענה לי (ברוב ענוותנותו) אמור לבני היישוב הרב עמיחי אומר כך והרב אליהו אומר כך, והם כבר יבחרו. שאלתי האם אפשר לומר קודם הרב אליהו ואח"כ הרב עמיחי, הגר"מ זצ"ל ענה בחיוב האבהי המדריך אותנו, עשה כחכמתך.

*

התמדה

בשנת השמיטה תש"מ זכיתי ללמוד עם הגר"מ זצ"ל בחברותא הלכות שמיטה ויובל. הלימוד היה אחר הצהריים (16.30-18.00), למדנו רמב"ם הלכות שמיטה ויובל כסדר, למדנו עם כס"מ ורדב"ז. הגר"מ זצ"ל היה מדייק בדברי הכס"מ עד מאד ומה הנפק"מ שאפשר להוציא מהכס"מ והרדב"ז, מתוך הסתכלות מעשית הלכתית. הלימוד היה ללא הפסקות (כמעט), השעה וחצי שלמדנו הייתה מיוחדת ומוקדשת רק ללימוד, כמעט ללא שום הפרעות חיצוניות, הגר"מ זצ"ל, ביקש לא יפריעו במהלך הלימוד (לא הועברו טלפונים וכו'). ההתמדה הייתה עצומה, לאחר יום עמוס בבית הדין ובשאלות אנשים, פינה הגר"מ זצ"ל את עצמו ללמוד תורה ברוב התמדה. הגר"מ זצ"ל התיר לכתוב חידושי תורה בדף שהיה מונח על הרמב"ם, ואמר שזה לכבודו של הרמב"ם.

הגר"מ זצ"ל והמצוות התלויות בארץ

הקשר למכון התורה והארץ

למכון התורה והארץ הייתה קביעות וכאשר הרב שימש כראשון לציון ללמוד פעם בחודש בלשכתו (היכל שלמה) במצוות התלויות בארץ. אנו היינו מביאים את השאלות אל הראשון לציון זצ"ל, והרב היה צולל דרך הגמרא והראשונים לעומק ההלכה, לחזק את ברור ההלכה. גם בפגישות אלו, למרות הטרדות הרבות בלשכה, הגר"מ זצ"ל הקפיד שלא יפריעו בזמן הלימוד. אמר לנו שיש לו שעה של נחת רוח מכל ענייני העשייה בלשכה, ויש לו קורת רוח רבה בשעות הלימוד הללו. גולת הכותרת היתה ההשתתפות המשמעותית של הראשון לציון זצ"ל ביום העיון המסורתי ט"ו בשבט, ששנים רבות הגר"מ זצ"ל היה מרכז היום הן בשיעוריו

המאלפים והן בתשובות לשאלות הקהל בחן, בחריפות ובתיבול דבריו בסיפורים ומעשיות שניתן היה ללמוד מהם חכמת חיים וחכמת פסיקה.

*

הרמב"ם והמנהג בארץ

הראשון לציון הגר"מ זצ"ל הכריע שיש לנהוג בארץ ישראל במצוות התלויות בארץ כדעת הרמב"ם שהוא מארא דאתרא של ארץ ישראל, אלא א"כ השו"ע הביא דעות אחרות או שמנהג ארץ ישראל התקבל אחרת. לעניין מנהגי ארץ ישראל הסתמך מאד על דברי ארץ החיים (סיתהון), ספר זה היה חביב מאד אצל הגר"מ זצ"ל.

*

גבולות הארץ

בעניין גבולות הארץ רבו השיטות והדעות, הגר"מ זצ"ל אמר מספר פעמים אני נוקט כדברי בר דרומא ועוד יותר ממנו. (שיטה זו היא המרחיבה ביותר את גבולות הארץ).

*

החריש בשמיטה

הראשון לציון זצ"ל עבר על חוברות ההדרכה לחקלאים ולצרכנים בשביעית, סעיף אחר סעיף ניפה והוסיף דברים וברר את הדברים כסולת נקיה. בהקדמתו לחוברות הדרכה לשביעית הביא את הסברו על הפסוק "בחריש ובקציר תשבות" שהוא נאמר בשבת בראשית ולא בשמיטה, אבל הרמב"ם (תחילת הלכות שמיטה) הביאו כשייך להלכות שביעית, ללמדנו שכשם שבשבת בראשית נאמר "לא תבערו אש" וביאר הרב יוסף חיים זצ"ל שהכוונה לאש המחלוקת, על כן הוסיף הרמב"ם שבשביעית אם תרצה להחמיר ולאסור עשה זאת "בחריש" בשקט שלא תביא לידי מחלוקת.

*

אוצר הארץ

הראשון לציון זצ"ל תמך מאד בהקמת וחיזוק "אוצר הארץ", לחיזוק החקלאים שיוכלו לשמור שביעית ללא היתר מכירה ומאידך למנוע שימוש בפירות נכרים. למרות שיטתו ההלכתית (כדעת הרמב"ם) שכל הנלקט בשביעית יש בו איסור ספיחים. למעשה הוא היה מוכן להקל כאן כדעת הר"ש על מנת לחזק ולאפשר את אוצר הארץ. חכמת

חיים מיוחדת היא זו לדעת להקל על מנת להציל את עם ישראל, שכן כל קניה מגוי יש בה משום "ידיהם דמים מלאו".

*

מצעים מנותקים

הגר"מ זצ"ל היה בין אלו שהעלו את נושא הגידול במצעים מנותקים כפתרון לשנת השמיטה. הוא נתן הנחיות הלכתיות כיצד מקימים את החממות, ולפעמים אף נתן עצות מעשיות כיצד יוצרים ניקוז טוב יותר בחממות.

*

ערלה

הראשון לציון זצ"ל מאד דאג לחקלאים וראה צורך לחזקם ולעודדם, ועל כן תמך מאד בנושא קיצור שנות הערלה, על ידי חישוב שנות הערלה במשתלות. הגר"מ זצ"ל השתדל מאד שהדברים יכנסו למסגרת קבועה כדי שאחוזי הערלה יפחתו בארץ.

הגר"מ זצ"ל החמיר מאד בקניית תוצרת בשווקים שאינם מפוקחים, ולפי שיטתו ההלכתית אין לסמוך על אחוזי ערלה בשווקים, אלא לקנות רק במקומות מפוקחים.

*

כלאים

הראשון לציון זצ"ל חשב שאשכולית ותפוז יש בהם משום כלאים, מכיוון שטעמם שונה וכדעת הרב קוק זצ"ל במשפט כהן, בנוסף לשינוי בצורת העלים. כאשר שאלנו אותו האם להורות כך, אמר לנו שכיוון והחזו"א זצ"ל הורה להקל, אם כן הרי זה בחינת "כבר הורה זקן" ולא לגרום למחלוקת. אבל להקפיד שרק במה שהורה החזו"א יש להקל כמוהו ובשאר הדברים יש להחמיר ולהחשיב כשני מינים.

*

בית האוצר

הגר"מ זצ"ל מאד רצה שיעשרו ויתנו מעשר ראשון, על כן תמך מאד בהקמת בית האוצר שנותן ללויים ולעניים את המעשרות, ולא כפי שהיה המצב בשנים קודמות שהיו מפרישים ולא נותנים, ואדרבא היה אומר שמי שלא נותן מעשר ראשון הוא גוזל את השבט.

כאשר הוקמה קרן בית האוצר הגר"מ זצ"ל הקפיד שהבעלים לא רק יקבלו רשות לחלל על המטבע, אלא יהיו שותפים ממשיים במטבע. ועוד הוסיף הדורים רבים על מנת שבית האוצר יתנהל בדרך הטובה ביותר, בהתאם לשיטתו בדבר שלמות עשיית המצוות.

*

זהירות מחרקים וגוש קטיף

שאיפת הראשון לציון זצ"ל לקדושה וטהרה הייתה מהמפורסמות, ועל כן נושא החרקים והימנעות מאכילתם היו אצל הגר"מ זצ"ל כדבר בסיסי ומובן מאליו. הגר"מ זצ"ל יצק את התוכן הראשון של ההנחיות ההלכתיות לגבי גידול ירקות עלים ללא חרקים. מספר סיורים נעשו בשטח כדי ללמוד את המציאות של הגידול וההכרעות ההלכתיות בגידול זה.

הגר"מ זצ"ל מאד עודד אותנו בפיתוח השיטות של גידול ללא חרקים. לדעתו בימינו כשיש גידול ללא חרקים יש לאסור לקנות ירקות רגילים, הוא ראה בכך מעלים עיניו מהאיסור. כמו כן בכל מקום שדרש בנושא הדגיש את מסירות הנפש של אנשי גוש קטיף המיישבים את ארץ ישראל, והם הדואגים למאכלות טהורים ומהודרים.

בעלון שלפנינו הרחבנו במגוון נושאים, כמובן שחסרון צילו הגדול של מו"ר הגר"מ אליהו זצ"ל ניכר בנו ועוד יורגש חסרונו דבריו של הרב יהודה עמיחי בפתיחת החוברת מבטאים ולו במעט, הרגשת הגודל שיחסר לנו. מעשהו התמוה של ר' ינאי שנטע ארבע מאות כרמים הביא את הרב אברהם סוחובולסקי למסקנות מעניינות בגדרי מצוות ישוב הארץ. סוגיית איסור ערלה בהיבטיה השונים קיבלה מקום נכבד בחוברת שלנו, במאמרו של הרב יעקב אפשטיין על הנאת גוי מפירות ערלה, ודין ערלה בנצרים של עץ הרימון במאמרו של הרב יואל פרידמן. וכן האם יש חיוב לפדות נטע רבעי פירות טרם הבשלתם במאמרו של הרב יעקב אפשטיין. על הפרשת חלה במפעל כתב הרב פרידמן. לקראת חופת הקיץ עסק הרב אהוד אחיטוב בשאלת דייג בחכה לשם הנאה. מה דינו של תחמיץ בפסח במאמרו המקיף של הרב דוד אייגנר וחתמנו בתגובתו של הרב פרידמן בענין בדיקת תולעים על מאמרו של הרב יהונתן בלס בתחומין האחרון.

מאחלים לכל קוראינו קיץ מהנה ומתוך ימי בין המצרים נזכה לבניינה השלם של ירושלים

מערכת אמונת עתיד